

Sygn. akt I C 140/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 października 2022 r.

Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: Sędzia Eliza Nowicka - Skowrońska

Protokolant: Violetta Podsiadlik

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 29 września 2022 roku

sprawy z powództwa A. J. i K. J. (1)

przeciwko Bank (...) S.A. z siedzibą w G.

o zapłatę i ustalenie

I. ustala, że pomiędzy A. J. i K. J. (1), a Bankiem (...) S.A. z siedzibą w G. nie istnieje stosunek prawny wynikający z umowy kredytu nr (...) zawartej w dniu 13 grudnia 2006 roku pomiędzy (...) Bankiem Spółką Akcyjną z siedzibą w G., a A. J. i K. J. (1);

II. zasądza od Banku (...) S.A. z siedzibą w G. na rzecz A. J. i K. J. (1) łącznie kwotę 50.608,61 zł (pięćdziesiąt tysięcy sześćset osiem złotych i sześćdziesiąt jeden groszy) oraz 19.189,55 CHF (dziewiętnaście tysięcy sto osiemdziesiąt dziewięć franków szwajcarskich i pięćdziesiąt pięć centymów) wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 9 kwietnia 2022 r. do dnia zapłaty;

III. w pozostałym zakresie powództwo oddala;

IV. zasądza od Banku (...) S.A. z siedzibą w G. na rzecz A. J. i K. J. (1) kwotę 6.434 (sześć tysięcy czterysta trzydzieści cztery) złote tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego – wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od tej kwoty od dnia uprawomocnienia się orzeczenia zasądzającego te koszty do dnia zapłaty.

Sędzia Eliza Nowicka - Skowrońska

Sygn. akt I C 140/21

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 18 stycznia 2021 roku (data stempla) powodowie K. J. (1) i A. J. wnieśli o:

- zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powodów łącznie kwoty 50.608,61 zł oraz kwoty 19.189,55 zł tytułem bezpodstawnego wzbogacenia pozwanej w związku z nieważnością zawartej przez strony umowy kredytu i pobraniem świadczeń nienależnych w okresie od 28 stycznia 2011 roku do 15 maja 2020 roku wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia następnego po dniu doręczenia pozwu stronie pozwanej do dnia zapłaty;
- ustalenie nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego kredytu wynikającego z umowy kredytu nr (...) z dnia 13 grudnia 2006 roku.

Ewentualnie, w przypadku uznania przez Sąd umowy zawartej przez strony za zgodną z prawem i mogącą dalej obowiązywać w kształcie pozbawionym zapisów abuzywnych strona powodowa wniosła o:

3. zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powodów łącznie kwoty 17.802,53 zł oraz kwoty 19.189,55 CHF tytułem bezpodstawnego wzbogacenia pozwanej w związku z pobraniem środków tytułem spłaty kredytu w zawyżonej wysokości w okresie od 28 stycznia 2011 roku do 28 października 2014 roku wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi:

- co do kwoty 17.802,53 zł od dnia 17.10.2020 r. do dnia zapłaty;
- co do kwoty 19.189,55 CHF od dnia następnego po dniu doręczenia pozwu stronie pozwanej do dnia zapłaty,

W zakresie żądania zwrotu kosztów postępowania strona powodowa wniosła o zasądzenie od strony pozwanej na rzecz strony powodowej zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych, w tym opłat skarbowych od pełnomocnictw, kosztów zastępstwa procesowego w wysokości dwukrotności stawki minimalnej wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia prawomocności wyroku do dnia zapłaty (zgodnie z art. 98 § 1 k.p.c.) (k. 5 – 17).

Uzasadniając wniesione powództwo powodowie wskazali, że w treści umowy znalazły się postanowienia abuzywne tj. § 1 ust. 1, § 7 ust. 2, § 10 ust. 6 oraz § 17 w zakresie klauzuli indeksacyjnej. Twierdzili przy tym, że zawarli umowę jako konsumenci i stąd mogli powoływać się na abuzywność zapisów umowy. Powoływali się na nieważność umowy i na tej podstawie domagali się zwrotu kwot, które w okresie wskazany w pozwie świadczyli na rzecz banku w ramach spłaty kredytu, jako nienależnego świadczenia. Ponadto powoływali się na istnienie interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytu z dnia 13 grudnia 2006r. (pozew, k. 5-17, protokół rozprawy z dnia 29.09.2022 r. – k. 270).

W odpowiedzi na pozew, pozwany Bank (...) S.A. z siedzibą w G. (poprzednio (...) Bank S.A.) wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powodów na swoją rzecz kosztów procesu (k. 52 – 90).

Pozwany zaprzeczał twierdzeniom powodów, jakoby umowa zawierała postanowienia niedozwolone, utrzymywał, że umowa jest ważna i skuteczna, wynikają z niej obowiązki powodów do dokonania spłaty rat, zaprzeczał nadto, iż istnieją przesłanki do uznania nieistnienia stosunku prawnego między stronami w ramach zawartej umowy kredytu. Nadto podniósł zarzut przedawnienia roszczenia o zapłatę, wskazując, że termin przedawnienia upłynął bezskutecznie w dniu 14 grudnia 2016 roku bądź najpóźniej 12 lutego 2017 roku (odpowiedź na pozew k. 52 – 90, k. 90 zarzut przedawnienia, protokół rozprawy z dnia 29.09.2011r. – k. 270).

W uzasadnieniu pozwany twierdził, że powodowie samodzielnie wybrali ofertę kredytu indeksowanego spośród przedstawionych im przez pozwanego, z pominięciem kredytu złotówkowego. Pozwany wskazał, że umożliwił stronie powodowej zapoznanie się z treścią umowy, tabelą prowizji i opłat, zapewnił możliwość negocjowania postanowień umownych. Pozwany zaprzeczył, że ukształtował treść umowy w sposób niejednoznaczny, naruszający dobre obyczaje oraz rażąco naruszający interesy powoda, oponował twierdzeniom pozwu, aby nie określił świadczeń stron umowy oraz posiadał dowolność w kształtowaniu tabeli kursowej.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

K. J. (1) i A. F. (obecnie J.) za pośrednictwem (...) wnioskiem złożonym w dniu 4 grudnia 2006r. zwrócili się do (...) Bank o udzielenie kredytu w kwocie 200.000 zł na zakup i remont mieszkania, aby zaspokoić własne potrzeby lokalowe. W tej samej dacie złożyli podpisy pod oświadczeniem, że przedstawiono im ofertę kredytu hipotecznego w PLN, że wybrali kredyt w walucie obcej, a uprzednio zostali poinformowani o ryzykach związanych z zaciągnięciem kredytu hipotecznego w walucie obcej, a nadto że zostali poinformowani przez (...) Bank o ryzyku stopy procentowej w przypadku kredytów o zmiennej stopie procentowej.

Powodowie faktycznie w dniu 14 grudnia 2006 roku podpisali z (...) Bank z siedzibą w G. (poprzednik prawnym pozwanego) umowę kredytu indeksowanego do waluty obcej nr (...). Załącznikiem do tej umowy była tabela prowizji i opłat bankowych dla kredytów hipotecznych.

Kredyt został udzielony w kwocie 206.606,40 zł i był indeksowany kursem waluty CHF. W dniu wypłaty saldo kredytu było wyrażane w walucie, do której był indeksowany kredyt według kursu kupna waluty indeksacji, podanego w Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank, opisanej szczegółowo w § 17 umowy. Saldo walutowe przeliczane było dziennie na złote polskie według kursu sprzedaży waluty, do której indeksowany był kredyt, podanego w Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank SA, opisanej szczegółowo w § 17 umowy (§ 1 ust. 1 umowy).

Kredytu udzielono na pokrycie części kosztów zakupu nieruchomości mieszkalnej opisanego szczegółowo w § 3 ust. 1. umowy oraz na pokrycie części remontu ww. nieruchomości (§ 1 ust. 2 umowy).

Splata kredytu wraz z odsetkami miała nastąpić w 360 równych miesięcznych ratach kapitałowo-odsetkowych na zasadach określonych w § 10 (§ 1 ust. 5 umowy).

Szczegółowy sposób zmiennego oprocentowania umowy kredytu określały § 2 oraz § 8 umowy, poprzez odwołanie się do stopy referencyjnej LIBOR 3M oraz stałej marży banku, nieziennej w okresie trwania umowy w wysokości 1,740 %.

W myśl § 10 raty kredytu były płatne przez kredytobiorcę miesięcznie na wskazany rachunek bankowy, zgodnie ze stanowiącym integralną część umowy harmonogramem. Rozliczenie każdej wpłaty dokonanej przez kredytobiorcę następowało z datą wpływu środków do banku, według kursu sprzedaży waluty, do której był indeksowany kredyt, podanego w Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank SA, obowiązujących w dniu wpływu środków do Banku.

Stosownie do treści § 17 ust. 1, do rozliczania transakcji wypłat i spłat kredytów stosowane były odpowiednio kursy kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank SA walut zawartych w ofercie banku obowiązujących w dniu dokonania transakcji. Kursy kupna określano jako średnie kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP minus marża kupna (§ 17 ust. 2). Kurs sprzedaży określono jako średnie kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP plus marża sprzedaży (§ 17 ust. 3). Do wyliczenia kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank SA zastosowanie miały kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP w danym dniu roboczym skorygowane o marżę (...) Banku SA (§ 17 ust. 4). W myśl § 17 ust. 5 obowiązujące w danym dniu roboczym kursy kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank SA walut zawartych w ofercie banku określone były przez bank po godz. 15:00 poprzedniego dnia roboczego i wywieszane były w siedzibie banku oraz publikowane na stronie internetowej (...) Banku SA.

Zabezpieczeniem umowy kredytu była hipoteka kaucyjna w kwocie 170% kwoty kredytu i oraz cesja praw z umowy ubezpieczenia (§ 12 ust. 1 umowy).

Każda strona umowy była parafowana zarówno przez osoby występujące w imieniu powodów, jak i banku, pod umową widnieją podpisy pełnomocnika powodów oraz upoważnionych osób występujących w imieniu banku wraz z pieczętami firmowymi i pieczęcią oddziału banku.

Następnie w dniu 13 listopada 2014 roku strony podpisały aneks do umowy kredytu stanowiący o tym, że powodowie mogą dokonywać spłaty w złotych polskich lub w walucie, do której indeksowany jest kredyt.

Dowody: odpis KRS k. 95 – 148, wniosek o udzielenie kredytu, k. 150 – 153, umowa, k. 158 – 163, aneks do umowy, k. 167 – 169, oświadczenia o ryzyku, k. 155, k. 156, tabela opłat i prowizji, k. 165).

Powodowie zawarli umowę kredytu w celu zaspokojenia własnych potrzeb mieszkaniowych. Zostali poinformowani, że nie mają zdolności kredytowej do zaciągnięcia kredytu złotówkowego. Formalności związane z zawarciem umowy dokonywali za pośrednictwem K. K., pośrednika kredytowego. Za jego pośrednictwem powodowie złożyli niezbędne dokumenty i oczekiwali na decyzję kredytową. Po jej podjęciu, pośrednik poinformował powodów, że Bank pozytywnie zaopiniował ich wniosek i została przygotowana umowa kredytu z gotową ofertą. Klient został poinformowany na jakich warunkach jest przyznany kredyt i jeśli był zainteresowany zawarciem umowy, przygotowywano jej treść w centrali banku. Następnie powodowie zostali zaproszeni do jej podpisania. Podczas rozmów powodowie nie byli informowani o tym jak formułowane są tabele kursowe, jedynie zasygnalizowano im informacje dotyczące zmian kursu franka szwajcarskiego, nie tłumaczono im ani na czym polega ryzyko kursowe, ani nie wyjaśniono mechanizmu indeksacji zastosowanego w danym produkcie kredytowym. Nie przedstawiono żadnych symulacji obrazujących wahania kursów. Nie wyjaśniono sposobu wyznaczania marży banku i wysokości kursów waluty stosowanych przez bank, ani w jakiej walucie kwota kredytu zostanie wypłacona. Umowa nie była indywidualnie negocjowana z kredytobiorcami, stanowiła typową umowę zawieraną przez bank, sporządzoną na wzorcu. Umowę o kredyt indeksowany powodowie mogli przyjąć w formie przedstawionej im przez bank albo zrezygnować z jej zawarcia. Negocjacji dotyczyły tylko kwestie dotyczące ustalenia marży, czy kursu waluty (zeznania K. K., k. 268 – 270, zeznania powodów, k. 270 – 272).

W dniu 13 października 2020 roku powodowie wystosowali do pozwanego reklamację w zakresie nienależnie pobranych od powodów rat kapitałowo – odsetkowych w wyższej wysokości, niż rzeczywiście powinni oni spłacić w okresie od dnia 28 października 2010 roku do dnia 15 maja 2020 roku w związku z zawarciem w treści umowy niedozwolonych postanowień umownych, których treść miała wpływ na wysokość spłaconych przez powodów rat w kwocie 48.102,19 zł. Strona powodowa w treści pisma wskazała numer konta bankowego i kwotę, jaką oczekiwali, że pozwany uiszczy niezwłocznie po otrzymaniu niniejszego pisma. W końcu swojej reklamacji powoływali się na zastosowanie w umowie postanowień niedozwolonych, twierdzili, że nie wiążą one stron, przy czym stali na stanowisku, iż w strony są związane pozostałą treścią umowy (strona 6 reklamacji - k. 34v.).

W odpowiedzi na reklamację powodów pozwany w piśmie z dnia 21 października 2020 roku wskazał, że nie odnajduje podstaw do zwrotu żądanej kwoty, a w opinii banku zawarta z powodami umowa jest wiążąca, zaś wpłaty dokonywane na poczet spłaty kredytu są należne i rozliczone prawidłowo, w związku z czym roszczenie jest niezasadne (reklamacja, k. 32 – 35, odpowiedź na reklamację, k. 36 – 40).

Od dnia 28 stycznia 2011 roku do dnia 15 maja 2020 roku powodowie uiszcili w ramach wykonania umowy kredytu na rzecz pozwanego Banku kwoty 50.608,61 zł oraz 19.189,55 CHF (zestawienie okresowe, k. 40 – 42; historia spłat, k. 43 – 46).

Powodowie są świadomi skutków stwierdzenia nieważności umowy, akceptują te skutki (zeznania powodów, k. 270 – 272).

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie dokumentów złożonych przez strony do akt postępowania, wskazanych w treści uzasadnienia, których autentyczności oraz mocy dowodowej żadna ze stron nie podważała.

W ocenie Sądu wyznaczają one zakres okoliczności bezspornych oraz spornych, które sprowadzały się przede wszystkim do zagadnień prawnych, a nie ustaleń faktycznych, w zakresie wykonywania przedmiotowej Umowy kredytowej.

Niemające wpływu na rozstrzygnięcie były złożone przez pozwanego dokumenty w postaci opinii ekonomicznej prof. K. J. (2), gdyż jej wnioski w żaden sposób nie wiązały Sądu rozpoznającego przedmiotowe powództwo.

Pominąć należało również złożone przez pozwanego pisemne oświadczenia pracowników pozwanego: E. C. i W. Z., niebędących świadkami m w niniejszej sprawie, przede wszystkim z uwagi na to, że powodowie nie zawierali umowy kredytowej z przez tych pracowników banku, a przez pośrednika, co czyni informacje przekazywane przez

pracowników pozwanego za niemające zastosowania w niniejszej sprawie. Osoby te nie brały udziału w zawarciu przedmiotowej umowy, a zaprezentowane przez nich w oświadczeniach ogólna wiedza na tematy takie, jak zasady funkcjonowania kredytów indeksowanych, sytuacja na rynku kredytów, finansowanie kredytów indeksowanych do CHF, itd., nie miała żadnego odniesienia do okoliczności towarzyszących jej zawarciu.

Sąd pominął również złożoną przez pozwanego informację dla klientów (...) Banku ubiegających się o kredyt hipoteczny indeksowany do waluty obcej, bowiem brak dowodu na to, że taka informacja była udostępniana klientom na etapie wnioskowania o kredyt i mieli oni czas się z nią zapoznać, a nadto zrozumieć znaczenie informacji w niej zawartych.

Na podstawie art. 235² § 1 pkt 2 i 5 k.p.c. pominięto wniosek pozwanego o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu bankowości i rachunkowości. Wniosek ten zmierzał do wykazania okoliczności pozbawionych doniosłości w sprawie, takich jak obieg środków finansowych, koszty banku związane z udzielaniem kredytu, ustalenia kursu rynkowego CHF odniesionego do kursu średniego NBP, a także dokonania przeliczeń wpłat powodów przy jego zastosowaniu oraz kursu stosowanego przez bank. Kwestia tego, jak w rzeczywistości kursy stosowane przez bank odnosiły się do kursu rynkowego oraz średniego NBP była pozbawiona doniosłości w sprawie, bowiem istotne było to, czy bank miał dowolność w ich ustalaniu w chwili zawarcia umowy, a nie jak rzeczywiście się kształtowały w trakcie jej wykonania. W ocenie Sądu nie było możliwości zastąpienia abuzywnych postanowień przepisami prawa krajowego, więc prowadzenie wyliczeń opartych na takim założeniu było zbyteczne. Pozostałe kwestie nie stanowiły faktów, które mogłyby stanowić przedmiot dowodu, lecz były jedynie zagadnieniami z zakresu ekonomii i finansów, nie mogły więc podlegać opiniowaniu.

Na tej samej podstawie co wyżej pominięto dowód z zeznań świadka K. K. w zakresie ppkt. iv, vi, vii i viii, gdyż wskazane tam okoliczności nie stanowiły faktów, które miałyby stanowić okoliczności sporne, a zasady i procedury obowiązujące w Banku, czy wykonywanie umowy przez strony, kwestia obowiązków Banku w procesie udzielania kredytu oraz możliwość zmiany zapisów umowy na etapie jej wykonywania, nie miały żadnego odniesienia do okoliczności towarzyszących zawarciu umowy.

Sąd dał wiarę przesłuchanym w charakterze strony powodom – w zakresie, w jakim ich zeznania korelowały z treścią umowy oraz załącznikami do Umowy, na podstawie których możliwym było ustalenie sposobu przedstawiania powodom oferty kredytu indeksowanego, w tym udzielanych im przez doradcę kredytowego informacji w zakresie założeń kredytu oraz ryzyka walutowego.

Ponadto sąd dał wiarę zeznaniom świadka K. K., gdyż były one spójne logiczne i wzajemnie spójne z zeznaniami powodów.

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo o zapłatę i ustalenie zasługiwało na uwzględnienie w przeważającej części.

Podstawowym zarzutem stawianym przez powodów w toku niniejszego postępowania był zarzut nieważności umowy kredytu nr (...) z dnia 13 grudnia 2006 roku, wynikający m.in. z naruszenie przez bank granic swobody umów, sprzeczności umowy kredytu z zasadami współżycia społecznego, abuzywności klauzul indeksacyjnych zawartych w szczególności w § 1. ust 1, § 7. ust 2, § 10 ust 6, § 17 umowy kredytu. Z okoliczności nieważności zawartej przez strony umowy kredytu strona powodowa sformułowała dwa żądania główne, mianowicie żądanie o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego oraz o zapłatę.

W pierwszej kolejności Sąd ustalił, czy sporna umowa jest ważna, a nadto czy między stronami można przyjąć istnienie tej umowy. Bez uprzedniego przesądzenia tej kwestii nie można by się pochylić nad oceną roszczeń powodów o zapłatę opartych na twierdzeniach o świadczeniach nienależnych, których podstawa prawna odpadła.

Jedną z przesłanek badanych przy rozważaniu celowości wykorzystania powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.) jest znaczenie, jakie wyrok ustalający wywarłby na sytuację prawną zainteresowanego takim rozstrzygnięciem. O występowaniu interesu prawnego świadczy możliwość stanowczego zakończenia na tej drodze sporu, natomiast przeciwko jego istnieniu - możliwość uzyskania pełniejszej ochrony praw w drodze innego powództwa. Innymi słowy interes prawny zachodzi, jeżeli sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni stronie powodowej ochronę jej prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości. Postępowanie cywilne oparte jest bowiem na założeniu, że realizacja praw na drodze sądowej powinna być celowa i możliwie prosta, udzielana bez mnożenia postępowań. Założenie to realizuje wymaganie wykazania interesu prawnego w wypadku żądania ustalenia istnienia (nieistnienia) stosunku prawnego lub prawa i przyjęcie jako zasady, że możliwość uzyskania skuteczniejszej ochrony w drodze innego powództwa podważa interes prawny w żądaniu ustalenia.

Zawarta pomiędzy stronami umowa wygenerowała długoterminowy stosunek prawny, który nie został dotychczas wykonany w całości. Nawet ewentualne uwzględnienie roszczeń kredytobiorcy o zapłatę (zwrot) należności spełnionych dotychczas na rzecz banku, nie reguluje w sposób definitywny wzajemnych relacji stron. Wniosek przeciwny byłby zasadny tylko przy przyjęciu, że prawomocne orzeczenie sądu wiąże nie tylko w zakresie sentencji, ale również motywów rozstrzygnięcia, co do czego nie ma jednak zgody w orzecznictwie i doktrynie, na co stanowczo wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z 9 stycznia 2019 roku w sprawie I CZ 112/19 zapadłego w podobnej sprawie. Tymczasem stwierdzenie nieważności umowy przesądza nie tylko o możliwości domagania się zwrotu już spełnionych świadczeń (z uwzględnieniem wcześniejszego wyводу). Rozstrzyga również w sposób ostateczny o braku obowiązku spełniania na rzecz banku świadczeń w przyszłości, a więc o zezwoleniu na zaprzestanie spłaty kolejnych rat kredytu. Ustalające orzeczenie sądu znosi więc wątpliwości stron i zapobiega dalszemu sporowi o roszczenia banku wynikające z umowy. Na tym zaś polega interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c.

Podzielić należy pogląd wyrażony przez Sąd Apelacyjny w Katowicach (wyrok z 8 marca 2018 r., sygn. I ACa 915/17, Legalis 1760241), który trafnie stwierdził iż powód ma prawo do uzyskania odpowiedzi na pytanie, czy umowa kredytu ich wiąże, jeśli tak to w jakim zakresie i na jakich warunkach powinien ją wykonywać. Najlepszą drogą prawną uzyskania odpowiedzi na te pytania, rozwiania istniejących wątpliwości, jest powództwo o ustalenie.

Reasumując, zdaniem Sądu powodowie mimo wystąpienia z powództwem o świadczenie (a zatem powództwem dalej idącym), posiadają interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z kwestionowanej umowy.

Sąd podziela zdanie powodów, iż w umowie znajdowały się klauzule abuzywne, a konsekwencją ich wyeliminowania z treści umowy było uznanie jej za nieważną i tym samym za nieistniejący stosunek prawny między stronami oparty na umowie o kredyt.

Zgodnie z art. 385¹ k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nie uzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeśli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, przy czym nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

Przez „postanowienia określające główne świadczenia stron” rozumie się powszechnie postanowienia dotyczące świadczeń charakteryzujących daną umowę.

Umowa kredytu zdefiniowana jest w art. 69 ust.1 ustawy Prawo bankowe, stanowiącym, iż przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu. W ocenie Sądu, przy umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej – a taki charakter ma analizowana umowa – klauzula indeksacyjna przewidująca „przeliczenie” wypłacanych i wpłacanych

kwot ze złotych polskich na franki szwajcarskie i określająca kurs wymiany CHF dotyczy głównego zobowiązania kredytobiorcy, gdyż służy do ustalenia wysokości zobowiązania kredytobiorcy w walucie obcej i do ustalenia wysokości poszczególnych rat kredytu podlegających spłacie w złotych polskich. Tym samym – decyduje ona o wysokości podstawowego świadczenia kredytobiorcy i wysokości tzw. spreadu walutowego, stanowiącego element wynagrodzenia banku za udzielony kredyt (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2019 roku w sprawie III CSK 159/17). Ponadto, istotą umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej jest istnienie ryzyka kursowego, a zawarta w kwestionowanych postanowieniach umowy klauzula indeksacyjna statuuje mechanizm indeksacji i różnic kursów walutowych, a więc określa główny przedmiot umowy (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 20 września 2018 roku w sprawie C 51/17, z dnia 14 marca 2019 roku w sprawie C 118/17 i z dnia 3 października 2019 roku w sprawie C 260/18, wyroki Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 28 listopada 2019 roku w sprawie V ACa 490/18, z dnia 30 grudnia 2019 roku w sprawie I ACa 697/18).

Przepisy art. 385¹ – 385² k.c. zostały wprowadzone do Kodeksu cywilnego przez ustawę z 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny (Dz. U. Nr 22, poz. 271), w celu transpozycji do prawa polskiego postanowień dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: dyrektywa 93/13). Przepisy te stanowią rdzeń systemu ochrony konsumenta przed wykorzystywaniem przez przedsiębiorców silniejszej pozycji kontraktowej, związanej z możliwością jednostronnego kształtowania treści wiążących strony postanowień, w celu zastrzegania klauzul niekorzystnych dla konsumenta (klauzul abuzywnych). W myśl § 1 art. 385¹ k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nie uzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeśli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, przy czym nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

Trafnie podnosi strona powodowa, że zawarty w umowie mechanizm indeksacyjny, szczegółowo regulowany w kolejnych postanowieniach umowy, a mianowicie w § 1 ust. 1 zdanie trzecie, § 7 ust. 2 zdanie czwarte, jak również § 17 ust. 1 – 5 w połączeniu z § 10 ust. 6 umowy, miał charakter abuzywny, bowiem przepisy te stanowią niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c. Zgodnie z tym mechanizmem, suma kredytu była wyrażana w walucie polskiej, aby następnie zostać przeliczoną na walutę CHF, przy czym w przypadku określenia wysokości rat kredytu każdą ratę przeliczano z waluty CHF na kwotę wyrażoną w polskim złotym.

W ocenie Sądu, należy stwierdzić, że zawarta w umowie kredytu klauzula indeksacyjna powinna być uznana za określającą główne świadczenie stron, to jest obowiązek zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu. Mechanizm indeksacyjny kształtuje elementy przedmiotowo istotne umowy, dotyczące ustalenia wysokości zobowiązania kredytobiorców we frankach szwajcarskich i zwrotu sumy kredytowej w walucie polskiej, poprzez ustalenie kursu wymiany CHF i w związku z tym tzw. spreadu walutowego. Dotyczy więc kwoty zobowiązania powodów względem pozwanego, w tym wynagrodzenia należnego pozwanemu, którego częścią był właśnie spread walutowy, bezpośrednio je kształtując.

Równocześnie, należy stwierdzić, że przedmiotowe postanowienia składające się na mechanizm indeksacji nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny i pozostawiały przedsiębiorcy swobodę, jeżeli chodzi o mechanizm ustalania kursów waluty. Postanowienia jednoznaczne są zrozumiałe nie tylko pod względem gramatycznym – będąc napisanymi prostym i zrozumiałym językiem, ale też ekonomicznym. Takiego charakteru nie posiadały natomiast zakwestionowane postanowienia umowne, bowiem umowa nie zawierała metody ustalania kursu wymiany waluty CHF, służącego do obliczenia wysokości rat spłaty kredytu i co za tym idzie salda kredytu, zawierając wyłącznie odwołanie do średniego kursu franka szwajcarskiego ogłoszonego w tabeli kursów średnich NBP pomniejszych o marżę kupna lub powiększonych o marżę sprzedaży banku. Nie sprecyzowano wysokości tej marży kupna i sprzedaży ani nawet zasad jej ustalania, co oznaczało, że będący konsumentami powodowie nie mieli możliwości ustalenia, jak również zweryfikowania jej wysokości. Co za tym idzie powodowie nie mieli możliwości zweryfikowania wysokości należnych bankowi rat kredytu, a przez to salda ich zobowiązania z tytułu umowy.

Zarazem zarówno z orzecznictwa Sądu Najwyższego (patrz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2019 r., sygn. III CSK 159/17), jak i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (wyrok z dnia 20 września 2018 roku w sprawie C 51/17), wynika, iż aby ocenić, w sytuacji gdy dany warunek dotyczy określenia głównego przedmiotu umowy, czy warunek ten jest wyrażony prostym i zrozumiałym językiem w rozumieniu art. 4 ust. 2 tejsze dyrektywy, należy uwzględnić w szczególności wszystkie warunki umowy, które znajdowały się w niej w chwili jej zawarcia, ponieważ to właśnie w tym momencie konsument podejmuje decyzję, czy zamierza związać się w umowie z przedsiębiorcą poprzez przystąpienie do sporządzonych wcześniej przez niego warunków, przy czym art. 4 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że wymaga on, aby prosty i zrozumiały język warunków umowy podlegał ocenie z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy, a także do wszystkich pozostałych warunków umowy, niezależnie od okoliczności, że niektóre z tych warunków zostały uznane za nieuczciwe lub mogą być nieuczciwe i później z tego względu uznane za nieważne przez ustawodawcę krajowego.

Strona pozwana nie wykazała, by w/w kwestionowane postanowienia umowy zostały uzgodnione indywidualnie z powodami, co skutkuje przyjęciem, że sytuacja taka nie miała miejsca. Ciężar wykazania faktu indywidualnego uzgodnienia postanowień umowy spoczywał na stronie pozwanej, stosownie do art. 385¹ § 1 i 4 k.c.

Sąd oczywiście dostrzega, iż powodowie we wniosku o kredyt potwierdzili fakt wybrania przez siebie oferty kredytu indeksowanego do waluty obcej i poinformowania ich o ryzyku związanym z zaciągnięciem kredytu hipotecznego w walucie obcej. Nie jest to jednak tożsame z przyjęciem, że kwestionowane postanowienia umowne jest efektem wspólnych, indywidualnie uzgodnionych z powodami, pertraktacji. Sam fakt podpisania przez powodów cytowanych oświadczeń, zamieszczonych przez pozwany bank we wzorcu oświadczenia, nie oznacza że powodowie mieli szansę realnego oddziaływania na treść w/w postanowień umowy. Przywołać trzeba art. 3 ust.2 dyrektywy 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 roku w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, stanowiący, iż warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeżeli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Za wiarygodne należy uznać wyjaśnienia strony powodowej, iż nie mieli możliwości negocjowania postanowień umowy, że musieli je zaakceptować w przedłożonym im kształcie.

Odnosząc powyższe do sprawy trzeba stwierdzić, że powodowie przy zawarciu umowy nie zostali w sposób rzetelny, jednoznaczny i zrozumiały dla przeciętnego odbiorcy poinformowani o możliwości wzrostu i spadku waluty CHF, do której kredyt był indeksowany. Powodowie byli utrzymywani w przeświadczeniu, iż waluta CHF jest stabilna, nie przedstawiono im żadnych symulacji dotyczących wysokości ich przyszłego zobowiązania w perspektywie długoterminowej. Jakkolwiek powodowie wiedzieli, iż w wyniku indeksacji może następować różnica w wysokości raty, to nie mieli już świadomości, że ma to wpływ na wysokość salda zadłużenia. Nie mieli też świadomości co do stosowania przez pozwanego różnych kursów przeliczenia waluty, w zależności od danej operacji bankowej. Powodowie nie byli w stanie ocenić konsekwencji ekonomicznych zastosowanego mechanizmu indeksacji, który stanowił element w sposób znaczący zwiększający ryzyko powiększenia kosztów kredytobiorców w postaci wyższej raty i salda zadłużenia. Pozwany bank nie przedstawił żadnych wiarygodnych dowodów, aby informacje odnośnie tych konsekwencji zostały powodom przekazane, a zgodnie z utrwalonym orzecznictwem nie stanowi zadośćuczynienia temu obowiązkowi informacyjnemu zawarcie w treści umowy sformułowań, że kredytobiorca oświadcza, że znane jest mu ryzyko występujące przy kredytach indeksowanych kursem waluty obcej, wynikające ze zmiany kursu waluty obcej, do której jest indeksowany. Bank nie wykonał więc ciążącego na nim obowiązku informacyjnego. Sposób ustalania kursów wymiany został więc określony w sposób niejasny i niepoddający się weryfikacji.

Powyższy brak jednoznaczności prowadził do wniosku, że ww. postanowienia umowne, dotyczące głównego świadczenia powodów jako kredytobiorców, mogą zarazem zostać uznane za niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c.

Zarazem zdaniem Sądu postanowienia umowy konstytuujące mechanizm indeksacji kształtują prawa i obowiązki powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy, bowiem przyznawały bankowi uprawnienie do faktycznie samodzielnego kształtowania kursu waluty CHF, poprzez kształtowanie marży kupna i marży sprzedaży, co prowadziło do możliwości jednostronnego określenia przez bank wysokości poszczególnych rat kredytu jak również wysokości salda zadłużenia powodów. Bez znaczenia jest przy tym to, iż postanowienia te w części odwołują się do kursu średniego NBP, bowiem mechanizm odpowiednio pomniejszania kursu średniego NBP o ustalaną przez bank marżę kupna, jak też powiększania tego kursu o ustalaną przez bank marżę sprzedaży w dalszym ciągu ostatecznie czyni sposób ustalania kursów przez bank dowolnym, przy braku obiektywnych, konkretnych i sprawdzalnych kryteriów. W efekcie nastąpiło rażące naruszenie równowagi stron umowy kredytu, a będący przedsiębiorcą bank naraził powodów na niebezpieczeństwo dowolnego, korzystnego jedynie dla pozwanego ustalania kursów CHF.

Podkreślenia również wymaga, że w myśl art. 385² kc oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, wobec czego pozwany nie może powoływać się na okoliczność, jakoby przy wykonywaniu umowy kursy te były faktycznie ustalane w sposób rynkowy, a praktyka pozwanego w tym zakresie była bez wpływu dla rozstrzygnięcia.

Powyższe prowadzi do wniosku, że § 17 ust. 1 – 5 umowy traktowany łącznie z §1 ust.1 zdanie trzecie, § 7 ust. 2 zdanie czwarte i § 10 ust. 6 umowy kredytu nr (...) miały charakter postanowień abuzywnych, pozostawiając sposób waloryzacji świadczenia powodów na rzecz banku wyłącznie decyzji tego banku, co następowało poprzez arbitralną możliwość ustalenia wysokości marży kupna i marży sprzedaży w „Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez (...) Bank S.A.”

Podkreślić należy, że kontrola umowy z punktu widzenia zastosowania niedozwolonych postanowień powinna odnosić się tylko do chwili jej zawarcia i pozbawione doniosłości prawnej dla ustalenia abuzywności są okoliczności związane z jej wykonaniem. Ocena wszelkich przesłanek dla uznania określonych postanowień za niedozwolone powinna odbywać się przy uwzględnieniu treści umowy, a nie okoliczności, które miały miejsce po jej zawarciu, co wynika wprost z art. 385¹ § 1 k.c. i znajduje potwierdzenie w orzecznictwie (uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, liczne orzeczenia TSUE, np. z dnia 01.04.2004 r. C-237/02 i z 16.11.2010 r., C-76/10).

Mając na uwadze przedstawione wyżej wywody, konieczność wyeliminowania niedozwolonych postanowień umownych dotyczących indeksacji, które należało potraktować jako odnoszące się do głównych świadczeń stron, brak możliwości zastąpienia ich przepisami dyspozytywnymi, wolę kredytobiorców (konsumentów) sprzeciwiających się takim postanowieniom, niemożliwość wyeliminowania jedynie części abuzywnej klauzuli, należało ocenić, czy po usunięciu bezskutecznych klauzul umowa może dalej obowiązywać, a jeżeli nie, to czy wynikająca z tego jej nieważność nie doprowadzi do pokrzywdzenia powodów. Zdaniem Sądu, nie jest możliwym utrzymanie w mocy przedmiotowej umowy kredytu po eliminacji jedynie przedmiotowych postanowień umownych w części, w zakresie dotyczących marży kupna i marży sprzedaży banku, z pozostawieniem odwołania do średniego kursu złotego do franka szwajcarskiego ogłaszanego w tabelach kursów średnich NBP.

W ocenie Sądu pozostawienie przedmiotowej umowy w tak okrojonym kształcie byłoby sprzeczne z istotą i naturą stosunku zobowiązaniowego, który strony chciały wykreować, a tym samym stanowiłoby naruszenie statuującego zasadę swobody umów art. 353¹ k.c. Nie było intencją stron zawarcie umowy w postulowanym przez pozwanego kształcie, bowiem wprowadzenie do postanowień umowy marży kupna i marży sprzedaży banku konstytuowało tzw. spread walutowy, stanowiący element wynagrodzenia pozwanego banku, czyli przedmiotowo istotny element umowy. Intencją stron było zawarcie umowy kredytu indeksowanego, a przy braku spreadu walutowego brak było racjonalnego uzasadnienia dla zastosowania w umowie przy określaniu wysokości oprocentowania stopy LIBOR.

Reasumując, uznanie powołanych klauzul za abuzywne (stosownie do art. 385¹ § 1 k.c.), powodowało, że były one bezskuteczne wobec powodów, nie wiążąc ich. Skutek ten następował od chwili zawarcia umowy. Brak jednocześnie było podstaw do przyjęcia, że w miejsce niedozwolonych klauzul weszły inne postanowienia czy regulacje ustawowe.

Mając na uwadze powyższe, Sąd uznał, że umowa po wyeliminowaniu przedmiotowych postanowień umownych nie mogła się ostać, wskutek nieustalenia w niej essentialia negotii w postaci głównego świadczenia powodów, to jest wynagrodzenia na rzecz banku, jak też ostatecznie braku możliwości ustalenia salda zobowiązania powodów względem pozwanego. Jako że Sąd uznaje, iż eliminacji podlega całość wyżej wymienionych klauzul umownych, w efekcie na podstawie umowy nie sposób było w sposób obiektywny ustalić wysokości kwoty zobowiązania powodów w walucie CHF, jak też jednoznacznych zasad ustalania kryteriów spłaty kredytu. Umowa taka była niezgodna z prawem, a także z naturą stosunku zobowiązaniowego, co uniemożliwiało wykonanie zobowiązania.

Powodowie mogli domagać się ustalenia nieistnienia stosunku prawnego na podstawie art. 189 k.p.c.

Sąd uznał również żądanie zapłaty za uzasadnione co do zasady, co do kwot wskazanych w pozwie, za wyjątkiem odsetek za opóźnienie.

Kwota, której zapłaty domagali się powodowie jako zwrotu uiszczonych rat kapitałowo-odsetkowych była co do zasady jednakowa zarówno w sporządzonych przez nich obliczeniach, jak i w dokumentach księgowych banku. Jako podstawę prawną uwzględnienia powództwa w tej części należy wskazać art. 410 § 2 k.c. Przepis ten stanowi, że świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia. W sprawie niniejszej spełniona została dyspozycja zawarta w art. 410 § 2 k.c.

Świadczenie to w związku z nieistnieniem zobowiązania podlega zatem zwrotowi w całości, a więc także częściowe żądanie zgłoszone jako główne podlega uwzględnieniu. Pogląd ten jest zbieżny z uchwałą SN z dnia 16 lutego 2021 roku, sygn. III CZP 11/20.

Jednocześnie nie zasługiwał na uwzględnienie podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia. Nie można podzielić jego poglądu, iż termin przedawnienia rozpoczyna swój bieg z chwilą wypłaty środków kredytobiorcy. Wówczas bowiem strony – w tym niebędący specjalistą kredytobiorcy – nie miały nawet świadomości, że jakiegokolwiek roszczenie względem banku mogłoby im przysługiwać, a zawartą umowę strony wykonywały. Zdaniem Sądu zdarzeniem, które można uznać za początek biegu terminu przedawnienia jest moment, w którym klient zgłosi w sposób wyraźny swoją wolę i wyartykułuje ocenę, iż umowa kredytu jest nieważna i go nie wiąże. Wskazuje się, że chwila ta nie musi w każdej sprawie przypadać na ten sam moment czy być powiązana z jednakowym wydarzeniem. W zależności od okoliczności może być to moment wniesienia pozwu o uznanie umowy za nieważną, ewentualnie moment wcześniejszego wezwania pozwanego do zapłaty z tytułu nienależnego świadczenia, a nawet – gdy strona działa w procesie bez profesjonalnego pełnomocnika – chwila, w której Sąd pouczy powoda o bezskuteczności zawieszanej. W sprawie niniejszej strona powodowa – działając już wówczas za pośrednictwem profesjonalnego pełnomocnika – złożyła reklamację i wezwała do zwrotu nienależnego świadczenia i to tę chwilę należy uważać za rozpoczynającą bieg terminu przedawnienia. Termin przedawnienia bezsprzecznie w momencie wniesienia pozwu nie upłynął.

Odsetki od zasądzonej kwoty Sąd zasądził na podstawie art. 481 k.c. w zw. z art. 359 k.c. i 455 k.c.

Przed wytoczeniem powództwa powodowie nie wzywali pozwanego do zwrotu dochodzonych niniejszym pozwem kwot, mimo wystosowania reklamacji. Powodowie w pozwie domagali się zasądzenia odsetek od dnia następnego po dniu doręczenia pozwanemu pozwu – jako od dnia zgłoszenia żądania. Oświadczenie woli, przez którego złożenie wierzyciel wzywa dłużnika do zapłaty, ma charakter prawotwórczy, przekształca bowiem zobowiązanie bezterminowe

w zobowiązanie terminowe. Zgodnie z art. 455 k.c. owo wezwanie powoduje ten skutek, że rodzi po stronie dłużnika powinność niezwłocznego spełnienia świadczenia.

Zdaniem Sądu w realiach niniejszej sprawy, pozwany pozostawał w zwłoce od dnia następnego po upływie 14 dni od doręczenia odpisu pozwu. Taką też datę początkową naliczania odsetek Sąd uznał za prawidłową. Oczywistym jest nadto, że odsetki winny zasądzone być od dnia 9 kwietnia 2021 roku, nie zaś od dnia 9 kwietnia 2022 roku jak omyłkowo wskazano w sentencji wyroku. Błąd ten Sąd dostrzegł dopiero na etapie ogłoszenia wyroku, uznał nadto, iż kwestia ta podlegać może jedynie kontroli instancyjnej, nie może być przedmiotem sprostowania orzeczenia.

Zatem za okres od dnia doręczenia odpisu pozwu do dnia po upływie 14 dni zwyczajowo przyjętych na dokonanie analizy zasadności roszczeń, ewentualnego ich uwzględnienia, Sąd oddalił żądanie o zapłatę odsetek za opóźnienie, gdyż uznał, że dopiero po 14 dniach od otrzymania stanowiska powodów z żądaniem zapłaty znacznych kwot pieniężnych, pozwany pozostawał w opóźnieniu, odmawiając racji powodom.

O kosztach Sąd orzekł na podstawie art. 98 k.p.c.

Na zasądzoną kwotę złożyła się suma opłaty sądowej uiszczonej przez powodów oraz wynagrodzenia pełnomocnika, stanowiące równowartość stawki minimalnej obliczonej od wartości przedmiotu sporu wskazanej ustalonego od wartości przedmiotu sporu (zgodnie z § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie), powiększonego o opłatę skarbową od pełnomocnictwa.

Mając na względzie powyższe, na podstawie powołanych przepisów, sąd orzekł jak w sentencji.

Sędzia Eliza Nowicka - Skowrońska

ZARZĄDZENIE

(...)

Sędzia Eliza Nowicka - Skowrońska